

Organdonation - bakgrund och situationen i Sverige

Förslag på TES

Ta ställning- ditt beslut kan rädda liv!

Snabba fakta

- EN donator kan rädda åtta liv.
- Var tredje svensk vet inte hur man tar ställning.
- Det är tre gånger större sannolikhet att DU kommer behöva ett organ, än att du kommer kunna donera dina organ när du dör.

HUR tar man ställning till organdonation?

www.blidonator.se

- Prata med dina anhöriga
- Ladda ner ett digitalt donationskort
- Registrera dig i donationsregistret (Socialstyrelsen)
- Skriv under ett traditionellt donationskort

Alla sätt är likvärdiga - det räcker att ha gjort ett, men man får givetvis använda sig av alla. Det är alltid den senaste uttryckta viljan som gäller, och man kan ändra sig hur många gånger man vill.

Organdonation & Transplantation

Organdonation - innebär själva givandet, när en avliden eller levande person donerar sina organ till någon annan.

Transplantation - är den operation man gör för att operera in organ hos mottagaren, den väntande patienten.

Sverige ligger, som tidigare nämnts, långt efter gällande organdonation - men när det kommer till transplantation så tillhör vi de bästa länderna i världen - våra kirurger är i toppklass. Det har funnits transplantationsverksamhet i Sverige sedan 1964. 2014 var det 50 år sedan första njurtransplantationen, 40 år sedan första bukspottkörteltransplantationen och 30 år sedan första hjärt- och lungtransplantationen.

Om organdonation

I Sverige avlider ca 90 000 personer årligen, av dessa blir ca 180 stycken organdonatorer. För att bli donator måste personen avlida på en intensivvårdsavdelning (IVA), uppkopplad till en respirator. Patienten konstateras död, vilket innebär att all blodcirkulation har upphört till hjärnan. Detta tillstånd är irreversibelt och hjärndöd är det kliniska kriteriet på att en människa är avliden. Hjärtat slår fortfarande tack vare att respiratorn förser det med luft och syre, och på så vis hålls övriga organ syresatta och kan tas tillvara för donation. Se bilaga 1 om hur en donation går till, steg för steg.

Situationen i Sverige

Enligt opinionsundersökningar från 2015 har svenska befolkningen högst donationsvilja i världen - 85 % säger sig positivt inställda till att donera sina organ. Ändå är Sverige ett av de sämsta länderna i Europa när det kommer till att hitta och ta tillvara på möjliga donatorer. Det är endast 18 donatorer per miljon invånare i Sverige, att jämföras med 21 och 46 donatorer per miljon invånare i Norge och Spanien. Vid samtalet om organdonation med de anhöriga så är den avlidnes vilja känd i knappt 40 % av fallen.

817 personer, barn som vuxna, står idag på en väntelista för en organtransplantation. De flesta (80 %) väntar på en ny njure och det är inte ovanligt att vänta 3 - 4 år på en ny njure. Varje år dör ett 50-tal personer (ca en i veckan) på grund av det organbehov som råder.

Väntelistan

Väntelistan fungerar inte som en lista i ordets rätta bemärkelse, utan anpassas hela tiden till den person som har störst behov just nu, samt vem som passar bäst för de organ som blivit tillgängliga.

Många väntar flera år och vissa får svåra komplikationer och följsjukdomar, ibland så allvarliga att de tas bort från väntelistan. Man hoppas då att de genom behandling kan återhämta sig och aktiveras på listan igen. Då behovet av organ är så stort så vågar läkarna inte transplantera någon som de inte tror kommer klara av operationen.

Levande donation

Man kan donera vissa organ medan man är vid liv. Sverige är det tredje bästa landet i världen på donation ifrån levande givare.

- **Njure:** donatorn behåller en kapacitet på över 50 % i sin kvarvarande njure efter en donation, då njurarna har mer kapacitet än som används när man har två. Det finns studier som tyder på att njurdonatorer lever längre än andra.

- **Lever:** Man kan donera en del av sin lever - som sedan växer tillbaka. Även den transplanterade leverbiten växer ut till en komplett lever.

Det är ca 120-130 personer per år som är levande givare - de flesta donerar en njure och det vanligaste är att man donerar till en släkting (ej krav) eller nära vän. Det finns dock även de som donerar anonymt till någon okänd (altruistisk donation). De senaste åren har dock antalet levande donatorer minskat.

Organ som kan transplanteras:

Njurar, lungor, lever, bukspottkörtel, hjärta, tarm. I Sverige transplanterar vi alla organ, vi utför även flerorganstransplantationer. Förutom organ kan följande vävnader doneras: hornhinnor, hjärtklaffar, hörselben, benmärg, blod och stamceller.

Siffror

Ca 16 % av Sveriges befolkning är anmälda till donationsregistret, anmälningarna har ökat de senaste åren och 2013-2014 blev rekordår. Trots detta är vi fortfarande långt från att alla har tagit ställning.

Anmälningar till donationsregistret

2011: 34 000

2012: 33 000

2013: 64 000

2014: 106 000

2015: 45 500

2016: 38 000

2017: 64 000

Under 2017 hade vi 188 donatorer i Sverige vilket innebar att det var året med flest donatorer någonsin. Trots detta står det idag 818 personer på väntelistan för en organtransplantation.

Tre problematiska områden

Allmänheten

- Vet otroligt lite om organdonation - var tredje svensk vet inte hur man tar ställning och gör sin vilja känd.
- Många tror (felaktigt) att de är för gamla eller för sjuka för att kunna donera, och säger nej på grund av det. ALLA, oavsett ålder, sjukdom eller levnadsvanor kan göra sin vilja känd. Sjukvården gör alltid en individuell bedömning OM man är en möjlig donator efter att man avlidit.
- Många vill inte ta i sin egen dödlighet och skjuter frågan framför sig- vill inte ta ställning.

Se bilaga 2 för vanliga myter om organdonation.

Sjukvården

- Sverige har tjugo olika landsting och således tjugo olika sätt att arbeta med donationsfrågan. Det finns olika rutiner från sjukhus till sjukhus, ibland även från avdelning till avdelning.
- Detta leder till stora regionala skillnader - både gällande donation och transplantation. Väntelistorna ser olika ut och man kan alltså få vänta olika länge beroende på vart i Sverige man bor. Västra Götalandsregionen tillhör en av de bästa regionerna i Sverige, medan Stockholm länge har legat i botten men har nu vänt den negativa trenden.
- Om sjukvården inte lyfter samtalet om organdonation med de anhöriga så respekterar man inte den avlidnes vilja att donera, och man respekterar inte de liv som kan räddas.

Motstridigt och otydligt Regelverk

- Sverige har motstridiga lagar och regler kring området organdonation.
- Transplantationslagen säger att vi skall göra allt för att möjliggöra donation.
- En princip inom vården säger att man inte skall vårda någon "för någon annans skull"- utgår man från denna princip så är all transplantation olaglig.
- Detta leder till oklarheter och osäkerhet om vad som egentligen gäller.
- De allra flesta som uttryckt att de vill donera sina organ, får idag inte det enligt den gällande lagstiftning och rutiner på sjukhusen.